

KẾ THỪA PHÁT HUY TRUYỀN THỐNG DÂN CA

NGUYỄN THANH PHONG *

Tóm tắt: *Cải lương là một hình thức nghệ thuật sân khấu dân tộc độc đáo của Việt Nam, đặc biệt là tại khu vực Nam Bộ. Trong quá trình hình thành và phát triển, cải lương chịu ảnh hưởng sâu sắc của dân ca - đặc biệt là dân ca Nam Bộ. Dân ca không chỉ là tiền đề, mà còn là nền móng quan trọng để phát triển các hình thức sân khấu ca kịch dân tộc – nơi âm nhạc, cảm xúc và bản sắc văn hóa dân tộc hòa quyện sâu sắc. Sự chuyển hóa từ dân ca sang sân khấu không chỉ là quá trình sử dụng lại chất liệu âm nhạc, mà còn là sự kế thừa tinh thần biểu đạt cảm xúc dân gian.*

Từ khoá: Cải lương, ca kịch, dân ca, cảm xúc, tâm hồn

Abstract: *Cải lương is a unique form of Vietnamese traditional theater art, especially in the Southern region. During its formation and development, Cải lương was deeply influenced by folk songs - especially Southern folk songs. Folk songs are not only a premise, but also an important foundation for the development of traditional operatic theater forms - where music, emotions and national cultural identity are deeply intertwined. The transformation from folk songs to theater is not only a process of reusing musical materials, but also the inheritance of the spirit of expressing folk emotions.*

Keywords: cải lương, musical theater, folk song, emotion, soul

Cải lương là hình thức sân khấu ca kịch có sự giao thoa giữa hát bội, tuồng cổ và dân ca nói chung, dân ca Nam Bộ nói riêng. Trong đó, dân ca đóng vai trò như một chất liệu nghệ thuật cốt lõi tạo nên linh hồn cho cải lương. Không chỉ là yếu tố cấu thành giai điệu và tiết tấu, dân ca còn ảnh hưởng trực tiếp đến khả năng diễn xuất và cảm xúc của diễn viên cải lương.

Dân ca là hình thức âm nhạc dân gian phản ánh đời sống sinh hoạt, tâm tư tình cảm của nhân dân qua nhiều thế hệ. Ở Nam Bộ, các làn điệu như lý, hò, ru... mang đậm chất trữ tình, mộc mạc, dễ đi vào lòng người. Những

làn điệu này không chỉ được hát trong sinh hoạt đời thường mà còn trở thành chất liệu âm nhạc cho sân khấu cải lương. Dân ca là mạch nguồn nghệ thuật truyền thống, phản ánh sâu sắc tâm hồn, lối sống và tình cảm của người dân qua từng vùng miền. Từ những câu hò mộc mạc trên sông nước Nam Bộ, những làn điệu lý ngọt ngào giữa ruộng đồng, dân ca đã len lỏi vào đời sống tinh thần người Việt, trở thành chất liệu nuôi dưỡng và hình thành nên các loại hình nghệ thuật sân khấu, đặc biệt là cải lương – một thể loại ca kịch dân tộc đặc sắc. Sự chuyển hóa từ dân ca sang sân khấu không chỉ là quá trình

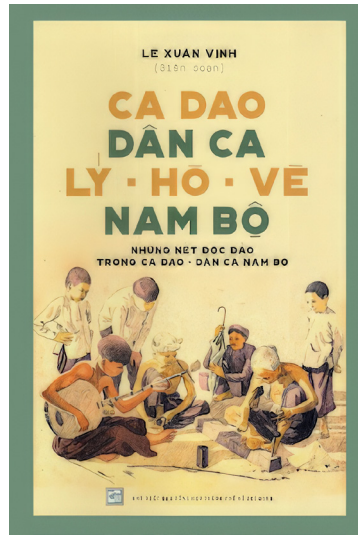
sử dụng lại chất liệu âm nhạc, mà còn là sự kế thừa tinh thần biểu đạt cảm xúc dân gian.

Trong cải lương, các làn điệu dân ca như *Vọng cổ*, *Lý con sáo*, *Lý ngựa ô*, *Hò mái nhì*, v.v... được nâng tầm nghệ thuật qua phối khí, biểu diễn và kỹ thuật sân khấu. Người nghệ sĩ không chỉ hát – mà còn sống với nhân vật, qua từng câu ca ngập tràn cảm xúc dân gian. Chính dân ca đã tạo nên “cái hồn” cho cải lương – giúp nghệ thuật này gần

gũi, dễ đi vào lòng người, phản ánh đời sống, đạo lý và khát vọng của nhân dân. Từ đó, có thể thấy rằng dân ca không chỉ là tiền đề, mà còn là nền móng quan trọng để phát triển các hình thức sân khấu ca kịch dân tộc – nơi âm nhạc, cảm xúc và bản sắc văn hóa dân tộc hòa quyện một cách sâu sắc và đầy tính nghệ thuật.

Dân ca cung cấp nền tảng cơ bản về kỹ thuật hát như luyện láy, nhả chữ, ngân rung, lấy hơi. Những kỹ thuật này giúp diễn viên cải lương xử lý tốt các đoạn vọng cổ dài và phức tạp. Đặc biệt, kỹ thuật “luyện láy” trong dân ca là yếu tố tạo nên nét đặc trưng không thể trộn lẫn của giọng hát cải lương.

Dân ca là thể loại âm nhạc giàu cảm xúc, mỗi làn điệu đều gắn với một sắc thái tâm trạng nhất định (buồn, vui, nhớ nhung, oán trách...). Diễn viên cải lương khi được rèn luyện qua dân ca sẽ có khả năng biểu cảm tinh tế, dễ dàng nhập vai, truyền tải cảm xúc nhân vật sâu sắc đến khán giả. Việc am hiểu và thể hiện tốt các làn điệu dân ca giúp diễn viên tạo dựng phong cách riêng, góp phần đa dạng hóa phong cách biểu diễn cải lương. Những tên tuổi lớn như Út Trà Ôn, Bạch Tuyết, Lệ Thủy... đều gắn liền với khả năng trình bày dân ca điêu luyện và độc đáo. Dân ca không chỉ là chất liệu “có sẵn” mà còn là nguồn cảm hứng để nghệ sĩ cải lương

Bìa sách *Ca dao, Dân ca Lý - Hồ - Vè - Nam bộ*

sáng tác và cải biên các đoạn ca mới. Khả năng ứng biến dựa trên làn điệu dân ca giúp diễn viên linh hoạt trong biểu diễn, tạo nên những giây phút nghệ thuật độc nhất, để lại ấn tượng trong lòng khán giả.

Trong các trường đào tạo nghệ thuật sân khấu cải lương hiện nay, dân ca đã và đang được đưa vào chương trình học như một môn học bắt buộc. Đây là giai đoạn “tạo nền” giúp học viên hình thành kỹ thuật ca và

cảm xúc biểu diễn từ những bài học dân ca đầu tiên. Những bài dân ca đơn giản như *Lý con sáo*, *Lý ngựa ô*, *Lý cái nôm*, *Hò Đồng Tháp*... được sử dụng như những bài học vỡ lòng trong việc đào tạo những bước đầu cơ bản của một diễn viên cải lương.

Việc đưa dân ca vào chương trình đào tạo diễn viên cải lương là một bước đi tất yếu nhằm bảo tồn và phát huy giá trị nghệ thuật truyền thống. Tuy nhiên, quá trình này không tránh khỏi những thách thức đáng kể trong bối cảnh văn hóa và giáo dục đương đại.

Một trong những thách thức lớn nhất là sự khoảng cách thế hệ và thay đổi thị hiếu nghệ thuật. Nhiều học viên trẻ hiện nay ít tiếp xúc với dân ca trong đời sống thường nhật, do sự lấn át của âm nhạc hiện đại và công nghệ số. Điều này khiến cho việc tiếp cận dân ca trở nên xa lạ, thiếu cảm xúc tự nhiên và sự đồng cảm với tinh thần dân gian. Bên cạnh đó, thiếu hụt đội ngũ giảng viên chuyên sâu về dân ca cũng là rào cản trong việc giảng dạy một cách bài bản và truyền cảm hứng đúng mức.

Để khắc phục, cần triển khai các giải pháp mang tính hệ thống và sáng tạo. Trước hết, cần xây dựng giáo trình dân ca chuyên biệt cho đào tạo cải lương, trong đó lựa chọn các làn điệu tiêu biểu, dễ tiếp thu, phù hợp với kỹ năng

thanh nhạc cơ bản. Song song, việc kết hợp phương pháp dạy truyền khẩu và công nghệ số (ghi âm, video minh họa, sân khấu hóa bài học) sẽ giúp học viên dễ tiếp cận, thực hành và cảm nhận. Ngoài ra, tổ chức các hoạt động trải nghiệm thực tế như giao lưu với nghệ nhân dân gian, biểu diễn ngoài giảng đường, hoặc thực tập tại các đoàn cải lương chuyên nghiệp sẽ tăng cường hiệu quả tiếp nhận dân ca trong môi trường đào tạo.

Tóm lại, đưa dân ca vào đào tạo diễn viên cải lương là một hành trình cần sự đầu tư nghiêm túc, sự đồng hành của người dạy và sự tiếp nhận linh hoạt từ người học. Chỉ khi nào dân ca không còn là “bài học lý thuyết”, mà trở thành “ngôn ngữ biểu cảm sống” của nghệ sĩ trẻ, thì cải lương mới thực sự được kế thừa và phát triển bền vững.

Dân ca không chỉ là cội nguồn âm nhạc truyền thống mà còn là nền tảng hình thành nên bản sắc nghệ thuật của sân khấu cải lương. Đối với nghệ sĩ cải lương, dân ca là chiếc nôi nuôi dưỡng cảm xúc, là trường học dạy kỹ năng thanh nhạc, và là kho tàng nghệ thuật khơi gợi sáng tạo không ngừng. Việc am hiểu, thể hiện và tiếp nối dân ca không chỉ giúp nghệ sĩ làm tròn vai diễn, mà còn góp phần gìn giữ những giá trị văn hóa dân tộc trước nguy cơ mai một. Trong dòng chảy hội nhập, dân ca vẫn giữ vai trò như sợi dây kết nối quá khứ với hiện tại, nghệ thuật với đời sống, nghệ sĩ với công chúng. Do đó, việc bảo tồn, phát huy và đưa dân ca vào đào tạo nghệ sĩ cải lương chính là cách chúng ta nuôi dưỡng một nền sân khấu vừa đậm chất truyền thống, vừa thích ứng linh hoạt với thời đại.

** Ths, Giảng viên Trường Đại học Sân khấu – Điện ảnh TP. Hồ Chí Minh*

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Nguyễn Đình Chú (2001), *Văn học dân gian Việt Nam*, NXB Giáo dục.
2. Trần Văn Khê (1997), *Âm nhạc truyền thống Việt Nam*, NXB Trẻ.
3. Nguyễn Phan Quang (2005), *Cải lương - Một loại hình sân khấu độc đáo*, NXB Văn nghệ.
4. Bạch Tuyết (2021), *Từ vọng cổ đến cải lương - Một hành trình nghệ thuật*, NXB Tổng hợp TP.HCM.
5. Viện Văn hóa Nghệ thuật Quốc gia Việt Nam (2020), *Báo cáo hiện trạng sân khấu truyền thống*

Ngày tòa soạn nhận bài: 8/5/2025; Ngày nhận xét, phản biện: 20/5/2025

Ngày chấp nhận đăng 27/5/2025; Ngày đăng 25/6/2025